

Боровик Л.А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,
доцент кафедри теорії та методики журналістської творчості,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука
ORCID ID: 0000-0002-8997-0577*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Постановка проблеми. Журналістська діяльність має надзвичайно важливе значення для функціонування демократичного суспільства, адже саме журналісти мають забезпечувати громадян достовірною, об'єктивною та суспільно значущою інформацією. Вони виконують роль своєрідних посередників між владою, бізнесом і суспільством, сприяючи прозорості прийняття рішень та формуванню громадської думки на основі фактів, а не маніпуляцій. Завдяки журналістиці суспільство має можливість контролювати дії посадовців, виявляти корупційні схеми, зловживання владою чи порушення прав людини. Однак, ефективне виконання цих завдань можливе лише за умови належного захисту професійної діяльності журналістів. Їхня робота часто пов'язана з ризиком, адже розслідування суспільно важливих тем може зачіпати інтереси впливових осіб чи структур. Без гарантій безпеки, права на свободу слова, доступу до інформації та захисту від переслідування журналісти не можуть виконувати свої обов'язки якісно та незалежно.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, присвячені професійній діяльності журналістів, у своїх наукових працях розглядали: А. С. Бондарчук, К. М. Буряк, О. С. Демчук, О. О. Довганя, М. М. Олашин, О. В. Острогляд, В. І. Павликівський та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недо-

статньо опрацьованою є проблематика адміністративно-правового захисту професійної діяльності журналістів.

Саме тому метою статті є: визначити поняття та розкрити зміст адміністративно-правового захисту професійної діяльності журналістів.

Виклад основного матеріалу. Варто зауважити, що поняття «захист» використовується у багатьох сферах суспільного життя, до прикладу: 1) у соціології, - це сукупність соціальних норм, механізмів, інструментів та засобів, які спрямовуються на забезпечення безпеки, соціальної стабільності та збереження прав і свобод особи чи соціальної групи; 2) у філософії тлумачиться як форма самозбереження буття, діяльності або цінностей, яка спрямована на протистояння руйнівним чинникам зовнішнього чи внутрішнього характеру; 3) у психології, - це сукупність свідомих і несвідомих механізмів, які допомагають особистості зменшити психічну напругу, подолати стрес, тривогу або зберегти цілісність; 4) у теорії управління тлумачиться як система організаційних, технічних, правових і управлінських заходів, спрямованих на запобігання або мінімізацію ризиків, збереження ресурсів і стабільність функціонування організації чи системи управління.

Найбільш змістовного опрацювання поняття захисту віднайшло у правовій літературі. Зокрема, О. Ю. Синявська акцентує

на тому, що на відміну від соціального, правовий захист – це діяльність держави в особі її представницьких, виконавчих та судових органів, організацій, установ та посадових осіб щодо забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування політичними, особистими, матеріальними та духовними благами правовими засобами [1, с. 153-154]. С.В. Приходько зауважує, що захист – це самостійне суб'єктивне право, яке відображає юридично закріплену можливість правомочної особи використати спеціальні засоби правоохоронного характеру. Забезпечення захисту здійснюється переважно за рахунок адміністративно-правового регулювання [2, с.19]. В.В. Сокурєнко вважає, що правовий захист – це діяльність із забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування певними благами. Однак, зміст правового захисту не може зводитися тільки до нормативного забезпечення реалізації й захисту прав та обов'язків. Подібний підхід був би ефективним для процесу безперешкодної реалізації прав і обов'язків, тобто мав би превентивне значення, а у разі виникнення перешкоди для їх реалізації чи необхідного захисту ці гарантії виступили б тільки як «права на правовий захист» [3, с.156]. У своїй науковій праці Є.Г. Коваленко та В.Т. Маляренко акцентували увагу на тому, що правовий захист представляє собою процесуально-правовий інститут, який складається із сукупності юридичних норм, що регулюють кримінально-процесуальну діяльність і відносини, пов'язані з запереченням або пом'якшенням обвинувачення. Інститут захисту регулює кримінально-процесуальну діяльність всіх суб'єктів захисту і є частиною кримінально-процесуального права [4, с.63]. Я.С. Бабич під правовим захистом пропонує розуміти комплексну самостійну правову категорію, яка включає в себе сукупність державних і недержавних (самостійних) заходів відновлювального і превентивно-попереджувального характеру, з метою поновлення, компенсації або недопущення порушення

прав, свобод і притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Сформульоване визначення дозволило згаданому вище автору виокремити наступні ознаки досліджуваної категорії: до першої належить нормативність, яка полягає у відтворенні в міжнародних приписах, національних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах. Загальнообов'язковість – це друга ознака, яка полягає у невід'ємній дієвості приписів і норм, котрі регламентують захист прав у тих сферах суспільного життя, де вони потрібні. Третьою ознакою є обумовленість, яка демонструє наявність причинно-наслідкового зв'язку між загрозою порушенням прав і свобод чи посяганням на них і безпосередньо захистом. Реституційність – це четверта ознака, яка забезпечує поновлення, компенсацію за порушення відповідних прав і свобод. Захист прав також має санкційний характер, тобто передбачає настання негативних наслідків у разі порушення відповідних прав і притягнення винуватих осіб до юридичної відповідальності. Така ознака дозволяє забезпечити недопущення порушення права загалом [5, с.10].

Адміністративно-правовий захист, пише М.Р. Сиротяк, – це система процесуально-правових гарантій, установлених нормами адміністративного права, а також діяльність уповноважених на те органів і організацій щодо їх реалізації з метою відновлення порушеного права, усунення перешкод в його реалізації, усунення реальної загрози порушення суб'єктивних прав протиправними діями порушника, а також із метою застосування до порушника заходів правового примусу [6]. В.В. Полюхович розглядає адміністративно-правовий захист як сукупність застосовуваних в адміністративному порядку юридичних засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій з метою припинення незаконного посягання на права, свободу та інтереси громадян; ліквідацію будь-яких перешкод під час їхнього здійснення;

визнання або підтвердження, поновлення та примусове виконання прав, невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків із притягненням винної особи до відповідальності [7, с.42]. Т.В. Ярошевська вказує, що адміністративно-правове забезпечення патентної діяльності в Україні – це комплексна діяльність органів публічної адміністрації, яка визначається законодавством і спрямована на створення, реалізацію та забезпечення умов для ефективного функціонування системи патентної діяльності. Авторка підкреслює, що це включає в себе використання різноманітних правових, організаційних, фінансових та інформаційно-технологічних інструментів, а також використання міжнародних стандартів патентування для регулювання відносин у сфері патентування з метою захисту, охорони та відновлення прав на промислову власність [8, с. 200]. Г. Ткач підкреслює, що адміністративно-правовий захист прав особи служить надійною гарантією швидкого, ефективного та об'єктивного перетворення загального поняття захист прав людини з риторики в реальність. На думку автора, адміністративний порядок захисту прав і свобод громадян визначається не характером охоронюваних прав, а колом державних органів, які здійснюють цей захист, та змістом норм, що регулюють процес їх правозахисної діяльності [9, с.240]. А. Кожура вважає, що під категорією «адміністративно-правовий захист» слід розуміти організаційно-правову діяльність органів публічної адміністрації, яка здійснюється на основі адміністративно-правових норм, підкріплена системою правових гарантій; сутністю якої є забезпечення та захист за допомогою правових засобів прав осіб від протиправних діянь з притягненням правопорушників до юридичної відповідальності [10, с. 121].

Наведені вище наукові позиції дають змогу дійти до висновку, що під адміністративно-правовим захистом професійної діяльності журналістів найбільш доцільно розуміти систему визначених нормами адміністра-

тивного права засобів, процедур, механізмів і гарантій, які в своїй сукупності спрямовані на забезпечення, реалізацію, охорону та відновлення прав, свобод та інтересів журналістів у процесі безпосереднього здійснення ними професійної діяльності, а також на запобігання та припинення правопорушень, що посягають на їхню роботу у сфері збору, поширення й аналізу інформації.

На нашу думку, особливостями такого адміністративно-правового захисту є наступні: 1) особливий об'єкт захисту – журналістська діяльність, яка має вкрай важливе значення з точки зору забезпечення демократичних засад у суспільстві та прозорості діяльності органів державної влади; 2) відносини носять адміністративно-правовий характер, адже відповідних захист безпосередньо реалізується вищими органами державної влади; 3) носить превентивно-превентивний характер, оскільки його спрямовано, як на попередження порушення прав та свобод журналістів, так і на відновлення їх; 4) регламентується широким колом нормативно-правових актів різної юридичної сили; 5) носить комплексний характер, оскільки поєднує правові, організаційні, профілактичні та контрольні заходи; 6) передбачає застосування примусових заходів до суб'єктів, які порушили права журналістів, що виявляється у адміністративній чи кримінальній відповідальності.

Розривати зміст адміністративно-правового захисту професійної діяльності журналістів, як вбачається, найбільш доцільно крізь призму його елементів. До останніх, як вбачається, найбільш доцільно віднести наступні:

– система нормативно-правових актів, що регулюють роботу журналістів та визначають гарантії їх діяльності. Взагалі, у словниковій літературі зазначається, що нормативно-правовий акт, – це основне джерело права в державі соціально-демократичної орієнтації. Поширеність нормативно-правових актів пояснюється перевагами такого способу виразу юридичних норм саме з огляду загальнолюдських принципів права [11, с.171].

Характерними ознаками нормативно-правового акта є: приймається уповноваженими суб'єктами правотворчості (державними правотворчими органами або народом); виражає державну волю домінантної частини населення або всього народу; завжди містить нові норми права чи змінює (скасовує) чинні, чітко формулює зміст юридичних прав і обов'язків; приймається відповідно до певної процедури; має форму письмового акта — документа, певні реквізити та структуру (преамбула, глави, розділи, статті, частини, пункти); публікується в офіційних спеціальних виданнях, в яких текст акта має бути автентичним офіційному зразку цього акта [12, с.143]. Відтак, система нормативно-правових актів, що регулює професійну діяльність журналістів, становить основу адміністративно-правового захисту журналістської діяльності. В своїй єдності нормативні документи різної юридичної сили утворюються цілісну правову конструкцію, спрямовану на встановлення правового режиму діяльності журналістів, визначення меж їхньої свободи слова та гарантування можливості безперешкодного виконання професійних обов'язків;

— державна інформаційна політика. Вказана політика представляє собою систему стратегічних напрямів, цілей, пріоритетних завдань та принципів діяльності держави з одержання, використання, поширення, зберігання інформації з метою забезпечення захисту права кожного на інформацію, свободи вираження поглядів, сприяння міжнародному співробітництву в інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України [13]. Як слушно зазначає О. Мотлях, державна інформаційна політика має адекватно і динамічно відображати весь комплекс інтересів та пріоритетів суспільства в інформаційній сфері, що змінюються в процесі його життєдіяльності. Більше того, вона повинна визначати темпи і рівень його розвитку, а також право займати гідне місце у світовому співтоваристві. У най-ближчій перспективі саме державна інформаційна

політика буде визначати стратегічний курс української держави щодо створення багатопартійного світу в Європі з урахуванням національних інтересів. У зв'язку з цим в Україні проводяться системні соціально-економічні та політичні перетворення, орієнтовані на побудову правової демократичної держави з ринковою економікою, реалізація яких не може бути успішно проведеною без одночасної якісної зміни інформаційного середовища, орієнтованого на перехід до інформаційно відкритого суспільства й діяльності прозорої державної влади [14];

— інституційна складова. Остання включає, як спеціально уповноважені державні інституції (органи виконавчої влади, правоохоронні структури, судові органи), так і спеціалізовані незалежні інститути (до прикладу, омбудсмена, національні ради, комісії чи громадські ради), які здійснюють моніторинг і реагування на випадки порушення прав журналістів. Їхня діяльність має комплексний характер, оскільки спрямована на: а) попередження неправомірного втручання у професійну діяльність журналістів; б) захист свободи слова, забезпечення доступу до публічної інформації; в) притягнення винних до відповідальності у випадках перешкоджання журналістській роботі. Окрім того, варто зауважити, що ефективність інституційної складової залежить від узгодженості дій між органами влади, громадськими організаціями та журналістськими об'єднаннями, а також від ступеня довіри суспільства до цих інститутів;

— національні та міжнародно-правові гарантії журналістської діяльності. Останні становлять важливий елемент адміністративно-правового захисту їхньої професійної діяльності, оскільки забезпечують правові, організаційні та інституційні механізми реалізації свободи слова, права на доступ до інформації та безпечні умови для виконання журналістських обов'язків. Національні гарантії ґрунтуються на положеннях Конституції, законів про інформацію, про друковані засоби масової інформації,

про телебачення і радіомовлення, а також про державну підтримку медіа, які визначають статус журналіста, його права, обов'язки і захист від незаконного втручання в діяльність;

– юридична відповідальність за порушення прав, свобод та інтересів журналістів. Взагалі, юридична відповідальність – це регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що проявляються в недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків і виражена в застосуванні до осіб, які вчинили такі діяння, засобів впливу, що тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [15, с. 11]. Варто зауважити, що в розрізі представленої у роботі проблематики юридична відповідальність виконує не лише каральну, а й превентивну функцію, спрямовану на запобігання неправомірним діям, що обмежують свободу слова, доступ до інформації чи перешкоджають професійній діяльності представників ЗМІ. Адміністративно-правовий аспект юридичної відповідальності. Вона також проявляється у встановленні державою спеціальних процедур притягнення до відповідальності осіб, посадових чи службових, винних у порушенні прав журналістів, а також у створенні механізмів захисту самих журналістів від безпідставного переслідування;

– адміністративні процедури здійснення відповідного захисту. Загалом, адміністративні процедури – це встановлений законодавством порядок розгляду і розв'язання орга-

нами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [16, с.276]. Відтак, адміністративні процедури як елемент адміністративно-правового захисту професійної діяльності журналістів становлять систему правових механізмів, спрямованих на практичну реалізацію заходів щодо захисту та відновлення прав вказаних суб'єктів у відносинах із органами публічної влади. Вони визначають порядок взаємодії журналістів з органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними структурами та іншими посадовими особами, забезпечуючи прозорість, передбачуваність і законність у прийнятті адміністративних рішень.

Висновки. У підсумку варто відзначити, що значення адміністративно-правового захисту професійної діяльності журналістів полягає, насамперед, у тому, що він забезпечує реальну можливість журналістам виконувати свої обов'язки в умовах законності, свободи й безпеки. Такий захист виступає важливою гарантією демократичних принципів державного управління, адже без незалежної журналістики неможливо забезпечити прозорість діяльності органів влади та контроль суспільства за їхніми діями. Через систему такого захисту держава демонструє готовність підтримувати баланс між свободою слова та дотриманням правових норм, створюючи умови, за яких журналіст може діяти професійно, не побоюючись тиску чи переслідування.

Анотація

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, сформульовано авторське визначення поняття адміністративно-правового захисту професійної діяльності журналістів. Виділено характерні особливості вказаного поняття. Аргументовано, що зміст адміністративно-правового захисту професійної діяльності журналістів найбільш доцільно розкривати крізь призму таких елементів, як: система нормативно-правових актів; державна інформаційна політика; інституційна складова; національні та міжнародно-правові гарантії журналістської діяльності; юридична відповідальність; адміністративні процедури.

Правовий захист представляє собою систему юридичних засобів, гарантій, а також дій спеціально уповноважених суб'єктів, які спрямовані на реалізацію, а також відновлення порушених прав, свобод, інтересів особи, а також підприємств, установи та організацій чи держави в цілому. Специфікою правового захисту є те, що він охоплює, як превентивні заходи, що включають запобігання правопорушенням, так і реактивні, - усунення наслідків порушення, в тому й через судовий розгляд. Специфіка правового захисту обумовлюється: а) об'єктом захисту; б) суб'єктом захисту; та в) сферою виникнення суспільних відносин. А відтак, в рамках представленої у роботі проблематики йдеться саме про адміністративно-правовий захист.

Ключові слова: захист, правовий захист, адміністративно-правовий захист, професійна діяльність, журналісти.

Borovyk L.A. The concept and content of administrative and legal protection of professional activities of journalists

Summary

The article, based on the analysis of scientific views of scientists, formulates the author's definition of the concept of administrative and legal protection of professional activities of journalists. The characteristic features of the specified concept are highlighted. It is argued that the content of administrative and legal protection of professional activities of journalists is most expedient to reveal through the prism of such elements as: a system of regulatory legal acts; state information policy; institutional component; national and international legal guarantees of journalistic activities; legal liability; administrative procedures.

Legal protection constitutes a system of legal instruments and guarantees, as well as the activities of specially authorized entities aimed at ensuring the exercise and restoration of violated rights, freedoms, and legitimate interests of individuals, as well as of enterprises, institutions, organizations, or the state as a whole. A distinctive feature of legal protection is that it encompasses both preventive measures, which include the prevention of legal violations, and reactive measures aimed at eliminating the consequences of such violations, including, inter alia, through judicial proceedings. The specificity of legal protection is determined by: (a) the object of protection; (b) the subject of protection; and (c) the sphere in which social relations arise. Accordingly, within the framework of the issues addressed in this study, the focus is specifically on administrative and legal protection.

Key words: protection, legal protection, administrative and legal protection, professional activities, journalists.

Список використаних джерел:

1. Синявська О. Ю. Засоби забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Синявська Олена Юхимівна. Х., 2001. 215 с.
2. Приходько С.В. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення. *Право України*. 2000. № 2. С. 18–22.
3. Сокурєнко В.В. Роль соціальної справедливості в розбудові правової соціальної держави: дис... канд. юрид. наук : Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 2002. 191 с.
4. Кримінальний процес України : Підручник / Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко. К. : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
5. Бабич, Я.С. Співвідношення понять «правовий захист» та «охорона права» у науковому дискурсі [Текст]. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : наукове видання* / ред. Ю. Притика. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. № 4(119). С. 8-11.

6. Сиротяк М.Р. Захист прав потерпілого в провадженні в справах про адміністративні правопорушення: Автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.07/ М.Р. Сиротяк / Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. Харків, 2007. 20 с.
7. Полюхович В.В. Адміністративно-правовий захист особи у відносинах з органами державної влади. *Право України*. 2003. № 5. С. 41–46
8. Ярошевська Т. В. Проблеми охорони прав промислової власності в Україні: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 372 с.
9. Ткач Г. Адміністративно-правовий захист: окремі питання прав, свобод та законних інтересів громадян. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2001. Випуск 36. С. 240–245
10. Кожура Л. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 35(1.2). С. 119–122
11. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 1998. Т. 2 : Д – Й. 1999. 744 с.
12. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 333 с.
13. Баровська А. В. Механізми реалізації державної інформаційної політики у сфері європейської інтеграції : дис. ... канд. юрид. наук : 25.00.02 / Баровська Анастасія Валеріївна. К., 2010. 259 с.
14. Мотлях О. Сучасна державна інформаційна політика України у сфері масмедіа. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2. С. 156-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrinfsp_2022_2_14
15. Лук'янець Д.М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: Монографія.-К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001.-220с.
16. Адміністративне право України : навч. посіб. : [у 2 т] / [Галунько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін] / за заг. ред. В. В. Галунька. - Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня» 2011. -Т. 1 : Загальне адміністративне право. - 320 с.